טשערנאָוויצער בלעטער

אומאָפּהענגיקער אָרגאַן פאַר פּאָליטיק, קולטור און ווירטשאַפט.

„Czernowitzer Bleter“,
Ziar independent pentru politica, cultura şi economie
Redacţia şi Administraţia: Cernăuţi, str. Radu cel Mare 13
Plătibil şi justiţiabil la Cernăuţi.

דערשיינט וועכנטלעך
°°°°°°
איינצל־עקזעמפּלאַר 5 ליי.

אַבאָנאַמענט: 4 חדשים: 100 ליי, האַלביערלעך: 140 ליי, פאַר א גאַנץ יאָר: 280 ליי. — אויסלאַנד: 4 דאָלאַר יערלעך.
אַנאָנסן לויטן מילימעטער־טאַריף.

יאָרגאַנג I. | טשערנאָוויץ, דעם 24־טן אויגוסט 1929. | נר. 15.

די פּאָליציי איז שולדיק

נאָכן טשערנאָוויצער קאָמוניסטן־פּראָצעס.

מיר זענען שוין אזוי צוגעוואוינט צו הארטע משפטים קעגן אַלץ וואָס ס'האָט נאָר א שייכות מיט „קאָמוניסטן“ אז דער משפט אינם טשערנאָוויצער פּראָצעס קעגן די דעמאָנסטראַנטן פונם 1־טן אויגוסט מאַכט אויף דער ערשטער רגע אן איינדרוק פון „מילדקייט“ און באריקזיכטיקונג פון די יונגטלעכע. ס'האָבן נישט געדרעגנט קיין יאָרן תפיסה אויף די באשולדיקטע, ווי לעצטענס אין באַקוי אָדער קלוזש. מ'האָט נאָר געטיילט פון 1 ביז 8 חדשים און געלד־שטראָפן. בס'ה אן ערך פינף יאָר פאר אלע. אַלזאָ ס'זענען נאָך דאָ ריכטער אין רומעניע און זיי געפינען זיך אין טשערנאָוויץ! הערט אָבער וואָס דער אַדוואָקאַט הויזקנעכט, איינער פון די פּאַרטיי־דיקער אינם פּראָצעס האָט אָנגעוויזן:

„די סביבה אין וועלכער די באשולדיקטע זענען אויפגעוואַקסן איז שולדיק אָן דעם וועג אויף וועלכן זיי געפינען זיך. די אויפגאַבע פון דער יוסטיץ איז אויפצוריכטן, צו שטיצן און נישט צו גרונד צו ריכטן. וואָס האָבן די קינדער געטון? זיי האָבן געוואָלט דורכפירן אן אַנטי־קריגס־דעמאָנסטראַציע. קאָן מען עמיצן פארמשפּטן ווייל ער איז קעגן דער מלחמה? אַלע גרויסע פּאָליטיקער זענען קעגן דער מלחמה און זיי באמיען זיך אויף תמיד צו באזייטיקן אָט די אכזריותדיקע אינסטיטוציע.

דער גאַנצער פּראָצעס און דער רעש ארום אים איז אינסצענירט געוואָרן פון דער טשערנאָוויצער פּאָליציי, וועלכע האָט זיך געוואָלט אביסל וויכטיק מאַכן. דעם 3־טן אויגוסט האָבן די פּאָליציי־פּרעפעקטורן באקומען א געהיימען צירקולאַר פונם מיניסטעריום פאַר אינערן אין וועלכן זיי ווערן אויפגעפאָדערט צו באפרייען אַלע פּערזאָנען וואָס זענען ארעסטירט געוואָרן דעם 1־טן אויגוסט אונטערן חשד פון קאָמוניזם, נישט האָבנדיק באגאַנגען קיין פארברעכנס. די טשערנאָוויצער פּאָליציי האָט אָבער אין דער גיך געזאמעלט „באווייזן“ פון שווערע דעליקטן, וועלכע זענען נישט פּאָרגעקומען, כדי צו קאָנען די דעמאָנסטראַנטן צושטעלן דעם געריכט. אז די פּאָליציי האָט עס אינסצענירט באווייזט צום בעסטן, וואָס אין אנדערן פאַל בשעת א בלוטיקן גע־שלעג צווישן ליבעראַלן און צאַראַניסטן איז די פּאָליציי בכלל נישט געווען צו זען.

רעדנדיק וועגן ראָל פון דער סיגוראַנצע, פרעגט דער פּאַרטיידיקער מיט וועלכן רעכט די סיגו־ראַנצא שיקט צושריפטן צום געריכט, באשולדיגענדיג איינצעלנע פון די ארעסטירטע, אז זיי זענען קאָמוניסטן? די סיגוראַנצא מאַכט שטימונג קעגן די ארעסטירטע. זענען אזוינע רופן: „אוועק מיטן טעראָר“ א.א. א פארברעכן נאָך פּאַראַגראַף 11?

אז דאָס גאַנצע איז געמאַכט פון דער פּאָ־ליציי באווייזט אויך דער „מאָמענט, וואָס אַלע דעמאָ־סטראַנטן זענען געשלאָגן געוואָרן פון די פּאָליציסטן און ציוויליסטן, ארעסטירט זענען אָבער געוואָרן נאָר די דעמאָנסטראַנטן און נישט די ציוויליסטן. איז אזעלכס אַמאָל שוין פּאָרגעקומען? אַלע באשולדיקטע מוזן דערפאַר באפרייט ווערן.

דר. הויזקנעכט האָט אויך געפרעגט פאַר וואָס די פּאָליציי האָבנדיק דעם גאַנצן דעמאָנסטראַציע־צוג ביי דער פייערלעשער־קאַסערנע, האָט זי נישט צעטריבן מיט א שלויך וואַסער?

פאַר וואָס? די תשובה, איז איינדיי..יק און קלאָר:

כדי צו מאַכן א קאָמוניסטן־פּראָצעס!

אָט אזוי שאַפן סיגוראַנצא און פּאָליציי סכנות פאַר דער מלוכה און ראַטעווען זי. אָט אזוי טרייבט מען א קאַץ און מויז־שפּיל און דאָס קאָסט אָפּ שווערע הונדערטער מיליאָנען שטייערן־געלדער און רויבט אוועק טייערע צייט, לעבן פון יונגנטלעכע, וועלכע ווערן די קרבנות פון אָט די זיכערקייטס־אָרגאַנען...

* * *

דער שטורם־ווינקל אין מזרח

צום רוסיש־כינעזישן קאָנפליקט.

דער באַוואוסטער רוסישער געאָגראַף סקידעלסקי, איינער פון די בעסטע קענער פון די פארהעלטנישן אין מאַנדזשוריע שרייבט וועגן די צושטאַנדן אין ווייטן מזרח:

ווי א קליין איז מאַנדזשוריע, כינעס גרויסע דרום־פּראָווינץ אריינגעריקט אין די רוסישע לענדער אין ווייטן מזרח. זי איז דאָס אבשטאַמונגס־לאַנד פון די מאַנדזשוס, כינעס לעצטער דינאַסטיע. כדי נישט צוצולאָזן א פארמישונג מיטן כינעזישן פאָלק האָט די נזע פון די מאַנדזשוס פארבאָטן שידוכים מיט כינעזער און האָט פארווערט א כינעזישע עמיגראַציע אין מאַנדזשוריע, ערשט רוסלאַנדס און יאַפּאַנס אינטערווענציע האָבן באזייטיקט דעם פארבאָט.

יאַפּאַן, וואָס איז ווי דער פעניקס פון זיין אש אויפגעוואַכט האָט געזוכט לאַנד פאַר זיין איבער־פּראָדוקציע אָן באפעלקערונג. מאַנדזשוריע ליגט אין שכינות. דער שלום אין סימאָנאָסעקי, וועלכער האָט פאַרענדיקט דעם כינעזיש־יאַפּאַנישן קריג פון 1895 האָט געבראַכט צו יאַפּאַן א טייל פון דעם האַלב־אינזל ליאַטונג, די טיר אין מאַנדזשוריע אריין. רוס־לאַנד, ענגלאַנד און פראַנקרייך האָבן פּראָטעסטירט קעגן דער באזעצונג פון דער האַלב־אינזל און יאַפּאַן האָט זיך געמוזט צוריקציען. אויס דאַנקבאַרקייט צו רוסלאַנד, וועלכע האָט געהאַט דעם איניציאַטיוו אין דער גאַנצער אַקציע פון באזייטיקן יאַפּאַן, האָט כינע געשיקט א שליח מיוחד צו די קאָראָנאַציע־פייערדעס אין מאָסקווע 1896. גראַף וויטע האָט באנוצט דעם שעת הכושר און געשלאָסן מיטן כינע־זישן פארטרעטער אן אָפּמאַך, לויט וועלכן רוסלאַנד מעג מאַכן א באַן אין צפון־טייל פון מאַנדזשוריע, — א ליניע וועלכע זאָל אויף קורצעסטן וועג פאַר־בינען מיט וולאַדיוואָסטאָק — און האַלטן די באַן 99 יאָר אין ארענדע. דער וויכטיקסטער פּונקט פונם אָפּמאַך איז געווען, אז אן אָפּצווייג פון דער באַן אין דרום וועט נישט געמאַכט ווערן, ווייל כינע וואָלט דאָס באטראַכט אַלס א באדראָהונג פון פּעקינג. רוס־לאַנד האָט זיך אויך מתחייב געווען צו שיצן כינע פאַר נייע אָנפאַלן מצד יאַפּאַן.

דער אָפּמאַך איז געווען פון גרויסער באדייטונג פאַרן שלום אין ווייטן מזרח. אָבער נישט פאַר א לאַנגער צייט. 1897 באזעצן די דייטשן קיאַוטשוי און די רוסן דאַלאַנוואַן. די כינעזער האָבן קודם גע־מיינט, אז רוסלאַנד וויל זיי שיצן פאַרן דייטשן איבערפאַל. ס'האָט זיך אָבער ארויסגעוויזן אז רוס־לאַנד האָט פון דאַלאַנוואַן אויס געזוכט צו דער־גרייכן פּאָרט ארטור און שאַפן די אָפּצווייגונג פון דער צפון־מאַנדזשורישער באַן. ענגלאַנד און פראַנק־רייך האָבן אויך נישט געוואָלט בלייבן מיט די ליידיקע הענט. ס'האָבן זיך א שיט געטון אקופּאַציעס אויף אקופּאַציעס. דאָס כינעזישע פאָלק האָט זיך נוקם געווען אָן די ווייסע דורך די באַוואוסטע „באָקסער“־רע־וואָלטן, רוסלאַנד האָט געהאָלפן דערשטיקן די אויפ־שטאַנדן און האָבן פארביטן די מאַנדזשוריע אין א מיליטער־קאָלאָניע און האָט אויך 1904 נאָכן אָפּ־מאַך מיט יאַפּאַן נישט געוואָלט צוריקציען זיינע חילות פון דאָרט. יאַפּאַן האָט דאָס נישט געוואָלט טאָלערירן, האָט געוואָגט די מלחמה און באזיגט דעם רוסישן קאָלאָס. קאָרעא איז געוואָרן אנעקטירט און די דרום־מאַנדזשורישע באַן איז געווען דער פּועל־יוצא פון דער מלחמה.

די מאַנדזשוריע איז א דאַנק דעם געשריי פון די לאָקאָמאָטיוון, דערוואַכט פון איר שלאָף. דאָס לאַנד, וועלכס איז פינף מאָל אזוי גרויס ווי דאָס היינטיקע רומעניע, פארמאָגט 30 מיליאָן איינוואוינער און גרויסע נאַטור־אוצרות. די באדייטונג פאַר דער וועלט־ווירטשאַפט איז צו זען פון אָט די דאַטעס: דער עקספּאָרט פון תבואות נאָר פון איין פּראָווינץ, האָט אין יאָר 1903 באטראָפן 6000 טאָנעס (פאַר גאַנץ מאַנדזשוריע דאָס דאָפּלטע) 1913 - 478.000 טאָנעס און אין יאָר 1923 שוין 1.502.000 טאָנעס וועלכע האָבן געהאַט א ווערט אויפן וועלט־מאַרק פון 59 מיליאָנען דאָלאַר. אין לאַנד אַליין זענען פאַר־ניצט געוואָרן איבער דריי פערטל פון דער גאַנצער פּראָדוקציע, וואָס האָט באטראָפן 8 מיליאָן טאָנעס.

צוויי מיליאָן טאָנעס דערפון אין די העלפט פונם גאַנצן עקספּאָרט פאַלט אויף דער סאָיאַ־פּיסאָליע, א געלע פּיסאָליע, וועלכע וואַקסט אין ערגיץ נישט אזוי גוט ווי אין מאַנדזשוריע. די סאָיאַ־פּיסאָליע באטייט דאָרט דאָסזעלבע ווי דער רייז אין כינע. זי ווערט פילפאַך פארניצט: געמאָלט צו מעל, ניט א פּיין על (פּיסאָליעס־על איז אין כינע, ווי ס'איז נישטאָ קיין מילך־ווירטשאַפט און קיין מאַסלינעס — אן ארטיקל פון מאַסן־קאָנזום) ס'ווערן פון די רעשטן געמאַכט מאַקוכעס צום מיסטיקן די פעלדער און פוטערן פון די חזירים. אָבער די סאָיאַ־פּיסאָליעס ווערן אויך באניצט פאַר פארשידענע רפואות, לאַקן און דרוק־פאַרבן, פאַר דער פּראָדוקציע פון זייף, צום אימפּרעגנירן און צום באַלויכטן.

וואָס רייכער מאַנדזשוריע איז געוואָרן, אַלץ מער האָט זיך פונאַנדערגעפלאַקערט דער קאַמף וועגן איר. די צפון־מאַנדזשורישע באַן האָט נישט קאָאָפּערירט מיט דער דרום־מאַנדזשורישער. זיי האָבן זיך גע־מאַכט קאָנקורענץ. וולאַדיוואָסטאָק און דאַירען האָבן געקעמפט וועגן עקספּאָרט פון די סאָיאַ־פּיסאָליעס.

וולאַדיוואָסטאָק און דאַירען! רוסלאַנד און יאַפּאַן שטייען זיך פיינטלעך אַקעגן אויף כינעזישער ערד. דאָס קליינע יאַפּאַן איז צוליב ווירטשאַפטלעכע טע־מים געצוואונגען געוואָרן צו זוכן אויף דער יבשה אן אָנשפּאַרונג און איז דערפאַר תמיד א סכנה פאַר רוסלאַנד, וועלכס האָט אין וולאַדיוואָסטאָק דעם איינציקן פּאָרט, וואָס פרירט נישט צו דאָס גאַנצע יאָר.

די אינטריגאַנטע פּאָליטיק פון ניקאָלאַי דעם II. האָט דערצו געבראַכט, אז כינע האָט אין די יאָרן 1904 און 1905 נישט געקעמפט מיט רוסלאַנד קעגן יאַפּאַן און איז נאָר געווען א נייטראַלער צו־קוקער. וואָרים דיזעלבע סתירה ווי צווישן רוסלאַנד און יאַפּאַן (יבשה־שטאַט און אינזל־שטאַט) באשטייט אויך צווישן כינע און יאַפּאַן. יאַפּאַנס אריינרייסן זיך אין כינע האָט אויפגעוועקט דאָס פארבאָרגענע כינע־זישע נאַציאָנאַל־באַוואוסטזיין, פאַר ביידע סיי רוסלאַנד ווי אויך כינע איז יאַפּאַן א גרויסע סכנה און א באדראָהונג פון זייערע לעבנס־אינטערעסן.

רוסלאַנד און כינע קאָנען נישט פאַר לאַנגע צייטן בלייבן פיינטלעך. די צוויי גרעסטע יבשה־שטאַטן פון דער וועלט, וועלכע האָבן א בשותפותע גרעניץ אזוי לאַנג ווי דער ארום פון אונזער ערד זענען א דאַנק א רייע טעכנישע פארבעסערונגען צו־אַנאַנדער נאָך דערנענטערט געוואָרן. א מלחמה צווישן זיי קאָן ווערן א פארוויסטונג אָן אן ענד, א 30 יאָריקער קריג.

די חוט השדרה פאַר א רוסיש־כינעזישן אָפּמאַך איז די צפון־מאַנדזשורישע באַן (אזוינגערופן מזרח־כינעזישע באַן), וועלכע איז פון גרויסער וויכטיקייט און לעבנס־נויטווענדיקייט פאַר רוסלאַנד, ווייל זי בילדעט די קורצעסטע פארבינדונג מיט וולאַדי־וואָסטאָק (די אזוינגערופענע אוסורי־באַן, וועלכע פירט אויך קיין וולאַדיוואָסטאָק קאָן לייכט איבערגעריסן ווערן) פאַר כינע איז די צפון־מאַנדזשורישע באַן נישט ווייניקער וויכטיק, אַלס קאָנטאַקט מיט אייראָפּע און אַלס עקספּאָרט־מיטל פאַר דער סאָיאַ־פּיסאָליע.

די סאָוויעטן האָבן זיך אין יאָר 1918 אָפּגעזאָגט פון אַלע פּריווילעגיעס אין כינע. זיי האָבן אויך צו־געזאָגט צו העלפן כינע אין זייער באפרייונגס־קאַמף. דער אָפּמאַך אינם יאָר 1924, וועלכער האָט רע־גולירט די פּראָבלעמען פון דער כינעזישער מזרח־באַן, האָט באשטעטיקט די פולשטענדיקע גלייכהייט צווישן כינע און רוסלאַנד. רוסישע גענעראַלן האָבן אָרגאַניזירט די כינעזישע ארמיי און זי געפירט צום נצחון ביז שאַנגהאַי. אָבער בשעת די דרום־ארמיי האָט זיך דערנענטערט צו דער גרויסער מויער האָט יאַפּאַן דערקלערט אז זי וועט נישט צולאָזן אז די ארמייען פונם טשאַנג־צאָ־לין זאָלן זיך דערנענטערן צו דער מאַנדזשוריי.

דער נצחון־מאַרש פון דער דרום־ארמיי איז גיך איבערגעריסן געוואָרן. ס'איז ווידער געקומען צון א

סכסוך מיט כינע. דאָס געשפּענסט פון א מלחמה דערהויבט זיך ווידער.

אָבער לענדער ווי כינע און רוסלאנד זענען נישט צום באווייזן נאָר א פאַרהעלטניש פון שלום קאָן זייערע אינטערעסן אויסגלייכן.

די וואָך.

פאַרגאַנגענע וואָך איז אין פּוילן געווען א וואָך פון קאַטאַסטראָפעס. נאָך דעם שרעקלעכן באַן-צוזאַמענשטויס ביי לאָדז, ביי וועלכן ס'זענען אומ-געקומען מער ווי 10 פּערזאָנען איז אין אויבער-שלעזיען אין א קוילנגרוב פאָרגעקומען א קאַטאַסטראָפע וועלכע האט פאַרשיט 16 אַרבעטער.

*

אין האַג גייט ווייטער דער קאַמף צווישן ענגלאַנד און די אַנדערע מלוכות. צום איבעררייסן די פאַר-האַנדלונגען וועט עס נישט קומען. דער באַנקעט וועלכן די קעניגין פון האָלאַנד גיט פאַר די דעלע-גאַציעס, קומט פאַר סוף פון דער וואָך. ביז דעמולט וועט די קאָנפערענץ נאָך אַרבעטן.

*

צווישן דאַנציג און פּוילן הערשן חילוקי דעות וועגן דעם וויכטיקן פּראָבלעם, צי מעג דאַנציג באַ-גריסן פרעמדע הערשער מיט 19 מאָל אויסשיסן צי מיט 21 ... א „חילופי נאָטן" גייען זייט אייניקע טעג און דע" פעלקערבונד-קאָמיסאַר. וועט מוזן זיין דער הכתוב השלישי ...

*

גראַף צעפּעלינ'ס פליען קיין טאָקיאָ האט אויפ-געוויקעלט דעם פּראָבלעם וועגן איינאָרדנען א שטענ-דיקן פאַרקער צווישן אייראָפּע און מזרח-אזיע. דער מהלך פון בערלין קיין טאָקיאָ, 10.500 קילאָמעטער זאָל געמאַכט ווערן אין 120 שעהן.

*

די באַשלוסן פון דער רעגירונג, קעגן די שול-דיקע פון לופּעני האָבן נישט באַפרידיקט די עפנט-לעכקייט. די באַזייטיקונג פונם פּרעפעקט, פונם אַר-בעטסאינספּעקטאָר, צוויי ריכטערס און צוויי מילי-טערישע קאָמאַנדאַנטן זענען צו מ'לד פאַר אזוי פיל פאַרגאָסן אַרבעטערבלוט.

*

אין בוקאַרעשט איז פאָרגעקומען א געוואַלטיקע עקספּלאָזיע. דער אַמוניציע-לאַגער אין דאַמנעשטי איז עקספּלאָדירט דער שאָדן באַטרעפט אומצייליקע מיליאָנען. דער באַוואַכונג איז גאָר נישט געשען.

*

די בוקאַרעשטער פּרעסע איז מודיע פון א רע-גירונגספּלאַן אויסצוווייזן אויסן לאַנד אַלע פרעמדע בירגער. ס'ווערן אויך געטראָפן אַזעלכע, וואָס וואוינען שוין אין לאַנד מער ווי צען יאָר ווי למשל סוחרים, בעלי-מלאכות, באַנק-דירעקטאָרן א. א.

*

צום קאַפּיטל יידישע אויטאָנאָמיע
נעאַמצו ראש הקהל!

מען שרייבט אונז:

דר. שטרויכער, דער לאַנג-יאָריקער פּרע-זידענט פון דער יידישער געמיינדע אין טשערנאָוויץ איז געטראָפן געוואָרן פון אן אומגליק, וועלכע מוז יעדן, פריינט און פּאָליטישן קעגנער טיף רירן: זיין איינציקע טאָכטער איז אין יונגטלעכן אַלטער פון 44 יאָר געשטאָרבן. פון אויסלאַנד האָט ער זי געבראַכט כדי דאָ מקבר צו זיין. דר. שטרויכער האָט זיך נאָך מיט יאָרן צוריק געזיכערט א פאַמיליען-קבר. וויפיל ער האָט דערפאַר געצאָלט, צי דער אַקט איז נאָך אַלע פאָרמאַליטעטן געחתמעט און רעגיסטרירט געוואָרן איז איצט נישט וויכטיק. ווייל נישט אויף דעם מענטשלעכן, — דאָס שפיכת דמים וואָס איז אָנגעטון געוואָרן דעם גרייז-גראָען טאַטע — ווילן מיר איצט זיך אָפּשטעלן. נאָר אויף א ריין פּרינצי-פּיעלן ענין א זאַך פון א באַדייטונג, פון גרויסער וויכטיקייט צו דער פראַגע פון דער אויטאָ-נאָמיע פון דער יידישער קהלה.

צוליב וואָס פאַר ס'איז נישט טעם, האָט די איצטיקע ושערענטשאַפט נישט געוואָלט מסכים זיין אויף דעם קבר, געמאַכט שוועריקייטן צוליב פאָר-מעלע אָדער פינאַנציעלע מאָטיוון, מ'האָט נישט גע-קאָנט זיך פאַרגלייכן און וואָס מיינט איר טוט מען? דער פּרעפעקט פונם טשערנאָוויצער זשודעץ ווערט אויפגערופן ער זאָל זאָגן זיין מאַכט-וואָרט, צי קומט דעם דר. שטרויכער דער קבר צי ניין! און דער פּרעפעקט נעאַמצו, פאַרשטייט דאָס, וואָס ס'איז שווער צו פאַרשטיין פאַר ביידע ושערענטשן, און ער האָט אַלס קריסט דעם טאַקט וועלכן ס'האָבן נישט ביידע יידישע אַרהאַקאַטן אינאייגעם, וואָס פירן די גע-רענטשאַפט און ער האָט געפּסקנט,אז דער קבר קומט דעם דר. שטרויכערס טאָכטער.

דער פּרעפעקט נעאַמצו איז אַלזאָ דער ראש הקהל פון טשערנאָוויץ, אפילו פראַגן פון א קבר זענען אָפּהענגיק פון אים, פון זיין אַנטשיידונג.

און מיר האָבן געחלומט צו באַקומען אונטערן נאַציאָנאַל-צאַראַניסטישן רעזשים, אן אייגענע יידישע פאַרוואַלטונג, און מיר האָבן געגלויבט און געהאָפט, אז עס וועט אן ענד נעמען צו דער שאַנד פון זשערענטשאַפטן, אז די יידישע פאַרטרויענסמענער פון דער הערשנדיקער פּאַרטיי, וועלן אינגיכן אויס-שרייבן נייע וואַלן, וועלן נישט באַגיין די שרעקלעכע נבלה פון איבערגעבן די קהלה און פרעמדן רשות און טויטשלאָגן די לעצטע רעשטן פון דער אויטאָ-נאָמיע.

ווי צערינען אונזערע האָפנונגען און חלומות און וואָס וועלן מיר נאָך דערלעבן?

א. ב.

— —

יואל מאַסטבוים
(צו זיין קומען קיין רומעניע).

אין עטלעכע טעג אַרום וועלן מיר מכבד אורח זיין איינעם פון דער יידישער שרייבער-משפחה אין פּוילן, דעם באַקאַנטן דיכטער יואל מאַסטבוים.

י. מאַסטבוים איז פאַר אונז נישט קיין פּנים חדשות, שוין 1905 באַקענען מיר אים צווישן די ייד. אַרבעטער אין צאַריסטישן רוסלאַנד, אַקטיוו קעמפנדיק קעגן אונטערדריקונג און פאַר גערעכטיקייט. איינגעזאַפּט אין זיך די מעלאָדיען פון יענער צייט, באַשאַנקט ער אונז שוין אָנהויב 1906 מיט זיינע שילדערונגען „פון רויטן לעבן" שפּעטער „מאַריטאַס גליק", „נחומקעס וואַנדערונגען", „אויף א פרעמדן וועג", „חלוצים" א. א.

ערשט פאַריאָרן האָט דאָס יידישע פּוילן גע-פּראַוועט דעם 25-יאָריקן יובליי, פון מאַסטבוימ'ס ליטעראַרישער טעטיקייט, א גאָר פאַרדינטער יובל: 25 יאָר אומאויפהערלעך מסירת-נפשדיק שפּאַנען באַרג אַרויף. מאַסטבוים איז נישט נאָר ליטעראַטור-שעפער, נאָר ער איז טאַקע ליטעראַטור-טרעגער, אַליין טראָגט ער צו די פּירות פון זיינע פלאַנצונגען, ער וואַרט נישט ביז מען וועט קומען נעמען. אזוי באַ-קענענען מיר אים ערשט נישט לאַנג אויף א טורנע פון שטאָט און שטעטל איבער גאַנץ פּוילן מיט זיינע רעפעראַטן און פאָרלעזונגען, ווי ער טרעפט זיך ציניף פּנים אל פּנים מיט זיין בעסטן פריינט: דעם יידישן אַרבעטערליינער, און אזוי דערגייט צו אונז די ידיעה, אז מאַסטבוים קומט אין עטלעכע טעג אַרום קיין רומעניע, זיך באַקענען מיטן לעבן און שאַפן פון די יידישע פאָלקס-מאַסן.

מיט דער גרעסטער צופרידנקייט נעמען מיר אויף די ידיעה, וואָרום אויך דאָ, אזוי ווי אומעטום האָט דער יידישער שרייבער זיינע נאָענטע פריינט, וואָס זענען פון אים נאָר געאָגראַפיש דערווייטערט.

זייט באַגריסט ה' מאַסטבוים צון אייער קומען צון אונז.

— —

יונה ש. גרובער

פעלדער ...

אויפן שמעטערלינגס לייכטע פליגלן
שפּרייט איך אויס מיין ווייסע זעל, אָט אזוי:

איבער לייכט-באַגראָזטע פעלדער,
דורך טיפע, שוואַרצע וועלדער,
אויף באַגילדטע זונבוואַליעס,
דורך ווייס-פאַרוועבטע לבנה-שטראַלן.

פריילעך ... ! אָט אזוי:
ווי שוימענדיקער, רויטער טרויבנוויין —

גייען מיר א לייכטן טאַנץ, אָט אזוי:
דורך א שוואַרץ-פאַרסוילטן גהינום
צו א פּורפּורנעם, גאָלדענעם גן-עדן, אָט אזוי:
הוי ... הוי ... הוי ...

נאָטיצן
מוסאָליני'ס סיביר.

דריי קעגנער פונם פאַשיסטישן סיסטעם, וועלכע זענען פאַרשיקט געוואָרן אויף אן אינזל אין ים התיכון, זענען אָנהויב פון דעם חודש מיט הילף פון דער איטאַליענישער עמיגראַציע אין פּאַריז נאָך א צוגרייטונג פון 19 חדשים, אַנטלאָפן פון דאָרט. אָנ-געקומען אין פּאַריז האָבן זיי דערציילט דעם קאָרעס-פּאָנדענט פון דער „פאָסישער צייטונג" אָט וואָס:

אויף דריי אינזלען אין מיטל-לענדישן ים געפינען זיך אן ערך פון 1200 פאַרשיקטע. ס'זענען הויפּט-זעכלעך פּאָליטישע געפאַנגענע, וואָס זענען קיינמאָל נישט געשטאַנען פאַר קיין געריכט און זיך געקאָנט פאַרטיידיקן. אויפן אַדמיניסטראַטיוון וועג האָבן זיי באַקומען זייער משפּט. דעם פּראָפ. פאָסעלי, א ייד אויס גענוא, וועלכער איז איינער פון דריי אַנט-לאָפענע, איז אַמאָל אין א שיינעם טאָג צוגעשטעלט געוואָרן אזא מין פּסק: „אזויווי ס'ווערט באַהויפּטעט,

אז איר שטייט אין פאַרבינדונג מיט דער אַנטי-פאַשיסטישער עמיגראַציע ווערט איר דעפּאָרטירט אויף פינף יאָר אויף דער אינזל ליפּאַרי" (ווערטלעך דער תוכן פונם משפּט!) דער וועג צו דער אינזל איז נאָך א שרעקלעכער ווי אַמאָל אין רוסלאַנד קיין סיביר. דער טראַנספּאָרט דויערט טעג-לאַנג. מ'מאַכט קוים 200 קמ. א טאָג. מ'פאָרט אין וואַגאָנס אין וועלכע ס'זענען דאָ צעלן מיט גראַטעס פאַרשלאָסן, דעם גאַנצן וועג איז מען געשמידט אין קייטן, גע-נעכטיקט ווערט אין געפענגניש פון יעדער שטאָט ווו מ'פאָרט נאָר פאַרביי. געפאַנגענע זענען אָפט מער ווי 150 שעה געווען געשמידט און געפענטעט.

אויף דער אינזל ליפּאַרי געפינען זיך 500 דע-פּאָרטירטע און 400 וועכטער, זיכערהייטס-אָרגאַנען פון אַלע מינים, די ברעגעס זענען באַוואַכט פון א קאָרדאָן זעלנער, אויף יעדע 100 מעטער 2 מאַן, מאָטאָר-שיפלעך מיט מאַשינען-געווערן צירקולירן א גאַנצן טאָג. יעדער דעפּאָרטירטע באַקומט 10 לירע א טאָג דערפון מוז ער זיך דערהאַלטן און אויך שטיצן זיין פאַמיליע. טראָץ דער שרעקלעכער באַ-וואַכונג איז עס געלונגען די דריי צו אַנטלויפן. דער גאַנצער פּלאַן ליינט זיך ווי אן אַוואַנטורע אויף א ראָמאַן. די פּרטים זענען בסוד. זייער פעלן איז נאָך 10 מינוט אויפגעדעקט געוואָרן, אָבער די צען מינוט זענען געווען גענוג צו ראַטעווען די דריי געפאַנגענע. 36 שעה האָבן זיי זיך געפונען אויפן ים און דאַן אָנגעקומען אין פראַנקרייך. טוראַטי דער פירער פון דער איטאַליענישער ס. ד. אויף דער עמיגראַציע האָט זיי ביי זיך אויפגענומען און ער האָט אויך באַמערקט דעם דייטשן קאָרעספּאָנדענט: „מיר זענען נישט קיין פאַרשווערער, אָבער די רעטונג פון אונזערע דריי פריינט, איז א באַווייז ווי גרויס ס'איז שוין אונזער מאַכט" ...

— —

איציק מאַנגער: „שטערן אויפן דאַך".
(ליד און באַלאַדע)

פאַרלאַג „שלום עליכם", בוקאַרעשט 1929. הילע און פּאָרטרעט געצייכנט פון אַרטור קאָלניק. — 2+180 זייטן 8°.

א: אפילו דו וועסט איצט אויך מוזן צוגעבן, אז ס'הויבט אָן לעבעדיק ווערן ביי אונז אין ליטעראַ-רישן גאָרטן: אָט האָסטו דעם גרויסן ערשטלינג: איציק מאַנגער'ס זאַמלונג געדיכטע „שטערן אויפן דאַך". זע נאָר, ווי לייטיש דאָס ביכל איז אַרויסגעגעבן: א שיינע הילע, אינעווייניק א פּאָרטרעט פונם דיכטער, און ווען האָסטו ביי אונז אזא שניי-ווייס שטאַרק פּאַפּיר געזען, און אזא גוטן זאַץ און אזא קלאָרן דרוק? און היינט: מאַנגערס גע-דיכטע! סאַראַ פרייד פאַר אונז אַלע, צו האָבן אין איין באַנד אינאיינעם אַלץ, וואָס איז אונז ליב געוואָרן, פון זינט מאַנגער שרייבט, און ס'איז שוין א היבש ביסל יאָרן אין דעם — זיינע באַלאַדן און זיינע לידער, אַלץ, וואָס איז ביז איצט געווען צעזייט און צעשפּרייט אין אַלע מעגלעכע און אומעגלעכע צייטונגען און זשורנאַלן, אָדער וואָס האָט, איינמאָל גע-הערט אויף א לעקציע פונם דיכטער, נאָכגעקלונגען מיט א שטילער טרויער אין אונזער אויער! דער אָנהויב וואָלט גאָר שענער נישט געקאָנט זיין!

ב: צוגעגעבן: נאָך די פאַרלעגערישע אויפטו-עכצער ביי אונז אין לאַנד, ווו ביכער ווערן אזוי שפּעל אַרויסגעגעבן, אז קיינער וויל זיי נישט אָנקוקן, אָדער אזוי פּאַמפּעז, אז קיינער קאָן זיך נישט צו זיי דער-נענטערן, איז דאָ געפונען דער אָרדנטלעכער מיטל-וועג. איי וואָס נוגע דעם זאַץ, האָב איך נאָך אַלץ תרעומות, איך ווייס נישט, צי צום זעצער, צי צום קאָרעקטאָר, צי אפשר צום דיכטער אַליין: דו האָסט אפנים דיך גוט צוגעקוקט נאָר צום תקון טעות, ווו ס'זענען, אמת, פאַרצייכנט אין גאַנצן זיבן גרייזן, פאַר א יידיש ביכל גאַנץ נישט קשהדיק, — נאָר איך האָב מיך אומגעקוקט אין בוך אַליין אויך, און איך בין דיר ערב, אז איך געפין דיר בלעטערנדיק באַלד פינעף מאָל זיבן, אויב נישט מער, זיכער נישט ווייניקער גרייזן. נאָר ס'מוז שוין ווייזט אויס, אזוי זיין ביי אונז. מיר קענען שוין דאָס אַלטע ליד: אַלטרומעניע, שווערע באַדינגונגען א. א. וו. בין איך מוחל. און מוחל בין איך אויך פאַרן נעצירטן טיטל פונם בוך. מ'מוז נאָך אַלץ ביי אונז זיך קראַצן הינ-טערן אויער מיט דער רעכטער האַנט, אז ס'בייסט אין לינקן אויער. קלאָרע, איינפאַכע ווערטער—עפּעס פּאַסט זיך עס נישט רעכט. און אין צוקלייבן משונה ווילדע טיטלען זענען מיר מייסטער: זע נאָר טיט-לען פון לעקציעס, וואָס ווערן ביי אונז יידן גע-האַלטן. אפילו א רעציטאַציע-אָוונט מוז אויפן פּלאַקאַט

סגלגול ווערן אין „וואָרטקאָנצערט" אָדער א „סימפאָני פון וואָרט". שיין: זאָל זיין „שטערן אויפן דאַך", פאַר די, וואָס ווילן נישט וויסן, אז „געדיכטע" וואָלט מער געזאָגט.

א: אָבער דאָס ווערק אַליין? איז עס נישט פול מיט שיינקייט, ווי נאָר דו רירסט עס אָן? א וויזיע פון הארבסטלעכער לאַנדשאַפט, — ווער מאָלט זי דיר בעסער איידער מאַנגער? און דער נאַכטישער צער פון דעם, וואָס הויערט פאַרשטויסן אויפן ברעג פון דער וועלט, — (דערמאָנסטו דיך אין לערנערס בילדר?) — און בענקט נאָך א פאַרב און א שטראַל און א קול פון א קינד און גאַרט נאָך זיין אייגענער יינגנט צוריק — ווער געפונט דערפאַר דאָס פּאַסיקע-רע וואָרט און דאָס פאַרביקערע בילד? און ווו הערסטו מער געזאַנג און ריטם איידער ביי אונזער דיכטער? הער נאָר:

„נאַכט. די שטערן שלאָפן אויפן דאַך
און יינגע מאַמעס דרימלען שטיל און מיד".

און ווייטער:

„ער הערט דעם שטילן אָטעמדיקן סוד
פון וואַלד און טייך, פון סטעפּ און ים און פעלד".

ב: אמת. און איך אַליין קאָן דיר ווייזן א סך, א סך נאָך זינגענדיקערע ריטמען ביי מאַנגערן. נאָר הער דו די ווייטערדיקע פערזן פון דעמזעלבן סאָנעט:

„דעם אַלטן, אייביק יינגן רוף פון וואַלד,
וואָס גאַרט צו אַנטפּלעקונג פון א גאָט".

איך רעד דאָ נישט וועגן בילד. נאָר הערסטו, ווי

ס'גייט אויף הרודעס? ווי פּליסנדיק די פריערדיקע פערזן זענען, אזוי שטאַרק הינקען די לעצטע. איך מיין, אז אויב א דיכטער באַנוצט די פאָרם פונם איידעלן סאָנעט, האָב איך לעזער דאָס רעכט, צו פאָדערן אן אמת'דיקס, ווי דאָס נעזעץ האָט געבאָטן. און מען מיר זיינע חסידים אפילו נאָכוואַרפן שטיי-נער דערפאַר, — איך צייל טאַקע נאָך די פערז-פוס און קוק אויפן גראָז, און ווער אין כעס, אז ס'הינקט און ס'גרילצט. און דאָ, און אויף א סך אַנדערע ער-טער אויך, הינקט עס שטאַרק. דער אָנהויב איז גע-וויינלעך א גוטער און צומאָל א גאָר גאָר שיינער — נאָר וואָס ווייטער, אַלץ מער פאַלט עס אָפּ. צי האָט דער כח דעם דיכטער פאַרלאָזט, צי מאַכט ער זיך גאָר נישט פון אַזעלכע „אויסערלעכקייטן"? איך מיין אָבער, אז ווער ס'איז נעגאַנגען אין שול ביי רילקען און האָפמאַנסטאַל, ווי מאַנגער, און ווער ס'האָט אן אויער פאַר דער עלעגישער מוזיק אין טראַקלס ריטמען, טאָר מיר נישט פאַרלעגן אין זיינע אייגענע פערזן דעם וועג מיט אומגעלומפּערטע שטיי-נער. און דאָס וואָרט, דאָס פּאַסיקע וואָרט, ווי דו זאָגסט, איז אויך צומאָל א שטיין אויפן וועג און א ביין אין האַלז. מאַנגער האָט איינמאָל, צווייմאָל גע-פינען דאָס טרעפיקע וואָרט פאַר א געפיל, פאַר א סיטואַציע, אז טרעפיקער און פּאַסיקער האָט עס נאָר נישט געקאָנט זיין. נאָר ער הויבט אונז אָן צו האָ-דעווען מיט דעם וואָרט, ביי יעדער געלעגנהייט שטאָפּט ער עס אין אונז, ביז ס'עסט זיך אונז צו. אָט, א שטיינער: אז ס'פיבערט דער וואַלד, דאָס איז שטאַרק און שיין און איך בין פאַרכאַפּט. נאָר אז

הילף פאַרן מיטלשטאנד אין דייטשלאנד.

די קהלות אין דייטשלאנד האָבן אין די לעצטע יאָרן אָרגאַניזירט א באדייטנדע הילף פאַרן יידישן מיטלשטאנד דורכן שאפן פון קרעדיט-קאַסעס. זייער פונקציאָנירן איז געוואָרן א ברכה פאר דעם שווער-געפרוווטן טייל פון דער יידישער באפעלקערונג.

אין בערלין גיט די הלואה-קאַסע פון דער קהלה הלואות פאר פּראָדוקטיווע צוועקן ביז 1000 מארק (40.000 ליי) אויסצוצאָלן אין 30 וואָכנ-ראטעס, מ'מוז האָבן צוויי צושרייבערס וועלכע זענען גוט אויף פירפאכיכן סכום פון דער הלואה, א רעזשי-בייטראג ווערט גענומען 1 פּראָצענט איבערן דיסקאָנט פון דער רייכסבאנק. דאס קאפיטאל פאר דער קאַסע שטאמט אויס מיטלען, וועלכע ס'האָט ביישטעלט די קהלה און פון א פריוואטער הלואה.

די קהלה אין ליפּציג גיט הלואות ביז 500 מארק, די באדינגונגען ווי אין בערלין. אין דרעזדן ווערן געגעבן הלואות אויך קעגן משכנות. אין קעניגסבערג איז די קאַסע א רעגיסטרירטער קאָאָפּעראטיוו. אן אקציע קאָסט 25 מארק. הלואות ווערן געגעבן ביז 1000 מארק. אין ברעסלוי הייסט די קאַסע „ייד. מיטלשטאנדסהילף" און גיט הלואות ביז 600 מארק. אין האנאָווער ביז 500 מארק. הלואות ביז 50 מארק ווערן געגעבן אָן צושרייבער. אין נירנבערג באטרעפט די העכסטע הלואה 2000 מארק, און הלואות אָן צושרייבער ביז 300 מארק! אין קעלן נעמט די קאַסע נישט קיין שום ציַנזען. אין נירנבערג איז מען אין דער פראגע פון די צושרייבערס זער מילד.

די עקזיסטענצן וועלכע ווערן פון די קהלה-קאַסעס אויפגעבויט זענען צומייסט צעבראָכענע יידישע בעלי-מלאכות, קליינע סוחרים א. א.

א חוץ די הלואה-קאַסעס האָבן די קהלות א גאנצן נעץ פון צדקה-אנשטאלטן, וועלכע זאָרגן פאר דער יוגנט, אלטע, אינוואלידן און פאר אומפאַרזאָרגטע.

פאַרגלייכטס די לייסטונגען פון אונזערע קהלות אין דעם אופן ווי אזוי זיי דאגה'ן פאַרן מיטלשטאנד. געדענקט אז דרעזדן האָט נישט מער ווי 8000 ייד. נפשות, לייפציג נאָר 17000, ברעסלוי 31000, האנאָווער 8000, קעלן 20000, נירנבערג 10000 נפשות.

וואָס טון אויף קהלות מיט אן ענלעכער באַפעלקערונגסצאָל ביי אונז? ווער זאָרגט זיך פאַרן מיטלשטאנד און פאר דיברייטע שיכטן בעלי-מלאכות וואָס גייען אקעגן זייער אונטערגאנג?

— —

3/4 מיליאָן ליי קאָסט דער וואַל-מאַנעווער...

די וואַלן צו דער טשערנאָוויצער קהלה, וועלכע זענען שוין כמעט פאַרגעסן געוואָרן אין דער עפנט-לעכקייט, ליגן נאָך גוט אין טעם ביי די פארטייען וואָס האָבן מיטגעמאכט דעם קהלה-מאַנעווער און ביי דער קהלה אליין.

די אָרימע טשערנאָוויצער קהלה, וועלכע, אז עס קומט דער ערשטער, האָט זי קוים אויסצוצאָלן איר גרויסע באאמטן-אַרמיי, די אָרימע קהלה, וועמענס אנגעשטעלטע ס'הונגערן, וועלכע האָט שוין יאָרן לאנג נישט געעפנט א קולטורעלן אָדער סאָציאלן אנשטאלט פאר דער ייד. באפעלקערונג — האָט אויסגעגעבן מער ווי א פערטל מיליאָן ליי פאר דעם מאַנעווער, וואָס דער הער מיניסטער און זיינע זשערענטן האָט זיך פארגליסט. מ'קאָן נישט זאָגן, אז ס'איז ניט ווערט. געווען דאס געלד, כדי די נאציאָנאלצאראניסטישע פארטיי אין טשערנאָוויץ זאָל וויסן מיט וועלכע יידן צו פאקטירן ביי די קומענדיקע געמיינדעראטס-וואלן. פּראקטיש מאכט קלוג און נאָך מער א שאָדן! אויפן חשבון פון דער יידישער באַ-פעלקערונג וועט דער הער מיניסטער פאר בוקאָווינע דאָך חיסך, ווי אזוי די יידישע באפעלקערונג דענקט וועגן זיינע פּאָליטישע פלענער.

און די צען פארטייען, וועלכע האָבן אויפ-געשטעלט ליסטעס האָבן זיך אויך אויסגעבראכט ביז צום לעצטן גראָשן און ווען מיר שאצן אלע זייערע הוצאות אויף א האלבער מיליאָן ליי, אזוי זענען מיר זער פאָרזיכטיג. פארזאמלונגען, פּראָפּאגאנדא-מאטעריאל, סעודות, קליינע הוצאות פאר שטימצעטל און ענליכע „דיווערזע" סכומים — האָבן זיכער געקאָסט מער.

און ווען זיי פרעגן זיך וואָס זיי האָבן פועל-יוצא געווען, אחוץ דעם גרויסן „מאָראלישן" דערפאָלג, וועלכע יעדע פארטיי האָט באקומען — וואָס ס'האָט זיך געענדערט אין טשערנאָוויצער קהלה-שטיבל און וועלכע אייסזיכטן ס'זענען פאראן, אז ס'זאָל אנדערש ווערן — דאן איז באמת א שאָד געווען אזוי פיל שווער פארהאָרעוועט עפנטלעך געלד אויסצוגעבן!

וואלן, פּראָטעסטן, אינטערווענציעס ביי דער צענטראל-רעגירונג, אלץ האָט דעם ווערט פון אן אויסגעבלאָזענעם איי. ס'איז געבליבן ביים אלטן מצב. ביי די הבטחות פון נאָוועמבער 1928, אז אינגיכן וועט די רעגירונג באזייטיקן די שאנד פון זשערענט-שאפטן, ס'איז געבליבן ווי ביי די פריערדיקע רע-גירונגען, מ'שאלטעט און וואלטעט אין יידישן הויז און קיינער האָט נישט קיין רעכט פון קאָנטראָל.

די ייד. באפעלקערונג האָט אָבער אויך עפעס געלערנט דהיינו: אז איין מיניסטער זאָגט עפעס צו האָט עס. די ווערט פון א פעטרושקע און אז צוויי מיניסטער זאָגן צו, צו אנולירן די וואלן, צו באשטימען א נייטראלע זשערענטשאפט און אויסצושרייבן נייע, האָט עס די ווערט נאָך ווייניקער ווי א פעט-רושקע...

— —

באפעלקערונגס-פּאָליטיק

די סכנה פון א מענטשן-איבערפּראָדוקציע.

אין פעריאָדן פון א סאָציאלער ירידה שטייגט אויף די מורא פאר אן איבערפּראָדוקציע אָן מענטשן. אן אלטע דערשיינונג וועלכע איז אונז באקאנט פון דער געשיכטע פון די אנטיקע פעלקער: גריכן און רוימער.

אין רוים האָט מען גרויסע שטחים פונם באָדן פארבוטן אין יאגד-געביטן און לוקסוס-גערטנער פאר דער אריסטאָקראטיע. גרויסע טיילן האָט מען נישט באארבעט, ווייל ס'האָט גיכער געלוינט צו ברענגען תבואות פון אפריקע איידער אליין צו פּראָדוצירן. דערפון האָט זיך גענומען א נויט, וועלכע איז גע-וואקסן פון יאָר צו יאָר. די רוימער האָבן אָבער דער-קלערט דעם דלות אלס פועל יוצא דערפון וואָס ס'זענען דאָ צו פיל מענטשן!

אן ענלעכע דערשיינונג זעען מיר קעגן סוף פונם מיטל-עלטער. די פויערים-רעוואָלטן ווערן אין בלוט דערשטיקט, די באוואוינער פון דער פּראָווינץ וואנדערן איבער אין די שטעט, די צאָל פון די וואָס זענען אָן באשעפטיקונג איז זער גרויס, וואגאבונדן, בעט-לערס, ארחי-ופרחי-ניקעס פילן אויס די גרויסע צענטרען. באזונדערס נאָך דער רעפאָרמאציע. די פּראָבלעמען פון לעבנס-דערהאלטונג ווערן קאָמפּלי-צירטער און ס'אנטשטייט אויך דעמולט די מורא פאר אן איבערפּראָדוקציע אָן מענטשן. און ווען די נייע דערפינדונגען צום סוף פונם 17-טן יה. רופן ארויס איבערקערענישן אויפן געביט פון מעכאניק און טעכניק און באזונדערס אין דער באנקעל-אינדוסטריע, ווען אומצייליקע היימארבעטער בלייבן אָן ברויט — באווייזט זיך ווידער דער ארגומענט פון צו פיל מענטשן!

אין יענער צייט פון סאָציאלער ירידה לעבט דער געלערנטער און פאָרשער מאלטוס וועלכער ווערט דער פאָטער פון א נייער באפעלקערונגס-טעאָריע, וועלכע האָט א לאנגע צייט געהאט א וויסנשאפטלעכע באַ-דייטונג.

דער ענגלישער נאציאָנאל-עקאָנאָם מאלטוס (1766—1804) האָט געשאפן פאָלגנדע טעזיסן: די באפעלקערונג האָט דאס באשטרעבן זיך גיכער צו פארמערן ווי די לעבנס-מיטלען. די מענטשן פרוכפערן זיך נאָך די כללים פון די געאָמעטרישע רייען ד. ה. אין א פארהעלטניש ווי

א. א. וו. 1:2:4:8:16:32

בשעת די לעבנסמיטלען וואקסן נאָך די כללים פון אן אריטמעטישער רייע ד. ה. אין פארהעלטניש ווי

א. א. וו. 1:2:3:4:5:6:7

דערפון איז געדרונגען, אז ביים לעבנס-טיש איז נישט פאר א יעדן עפעס פאראן צום עסן און א סך האָבן אפילו נישט קיין פלאץ זיך אנידערצוזעצן ביי דער גרויסער סעודה:

און איצט נאָך דער וועלט-מלחמה — אלזאָ אויך אין א צייט פון א שטארקער סאָציאלער ירידה — באווייזן זיך ענלעכע אידעען און טעאָריעס.

אויפן קאָנגרעס פאר באפעלקערונגס-פּראָבלעמען אין גענף (27 3/9—31/8) איז אויפגעקומען די מיינונג, אז די באפעלקערונג פון א באשטימטן לאנד וועלכע האָט א געוויסן שטח ערד און א באשטימטן מצב פון קולטור מעג זיך נאָר ביז א געוויסער צאָל פארמערן, אויב זי וויל נישט פארלירן דעם דורכשניטלעכן לעבנס-שטייגער. אן אמעריקאנישער ביאָלאָגע האָט קאָנסטאטירט אז איראָפּע איז נישט בכח ארויסצוברענגען די לעבנסמיטלען פאר 85 מיליאָן מענטשן.

אלזאָ ווידער אן איבערפּראָדוקציע!

ס'מוז באמערקט ווערן, אז די טעאָריע פון מאל-טוס איז פונם רוב פון די נאציאָנאל-עקאָנאָמען, גאנץ באזונדערס אָבער פון קארל מארקס אָפּגעוואָרפן געוואָרן. מאלטוס האָט זיך גאָר נישט גערעכנט מיט דער אנטוויקלונג פון דער טעכניק אין דער לאנד-ווירטשאפט. נאָך די סטאטיסטישע דאטן, וועלכע ס'האָט פארעפנטלעכט דער פעלקער-בונד האָבן זיך די מענטשן פארמערט פונם יאָר 1913 ביז צום יאָר 1926 פון 1808 אויף 1927 מיליאָנען ד. ה. מיט 7%. די וועלט-פּראָדוקציע פון די לעבנס-מיטלען האָט זיך אָבער באדייטענד שטארקער פאר-מערט. די פּראָדוקציע פון ווייץ איז זער געוואקסן. די קארטאָפל מיט 15 פּראָצענט, באנוויל מיט 25 פּראָצענט, רויי-זייד מיט 70 פּראָצענט, קאקוי מיט פולע 100 פּראָצענט. א ווירטשאפטס-פּאָליטיקער האָט דערפאר באהויפטעט, אז דאָס ברויט וואקסט גיכער ווי די מענטשן.

באדייטנדע געאָפּאָליטיקער פון היינט האלטן עס, אז אונזער ערד האָט גענוג ברויט פאר אלעמען און אז עס נישטאָ קיין איבערפּראָדוקציע אָן מענטשן. להיפוך הערט מען אסך ווענן אן איבערפּראָדוקציע אין דער לאנדווירטשאפט. די תבואות אין די פאר-אייניקטע שטאטן פון אמעריקע, קאנאדא און ארגענ-טינע וואקסן פון יאָר צו יאָר. אזוי אויך די צוקער-פּראָדוקציע אויף יאווא און קובא. אָט די לענדער פון יענער זייט ים קאָנען פארפלייצן גאנץ איראָפּע מיט ברויט און צוקער. כדי דער לעזער זאָל האָבן א ריכטיקע השגה וועגן די אנטוויקלונגס-מעגלעכקייטן אין דער לאנדווירטשאפט איז צו דערמאָנען, אז אין יאווא גיט ארויס איין העקטאר ערד פירמאָל אזיפיל ווי למשל אין הויך קולטיווירטן דייטשלאנד! פאר דער מלחמה האָט יאווא פּראָדוצירט אין א יאָר 1 א האלב ביז 1 דריי פערטל מיליאָן טאָנעס צוקער אין יאָר 1928 שוין 3 מיליאָן טאָנעס!

נישטאָ קיין מאנגל אָן לעבנס-מידלען! ס'פעלט נאָר א ראציאָנעלע געאָגראפישע פארטיילונג און אן אָרגאניזאציע פון דער וועלט-פּראָדוקציע.

מיט די פּראָבלעמען האָט זיך באשעפטיקט דער דערמאָנטער באפעלקערונגס-קאָנגרעס און ס'זענען דאָרט אָנגעוויזן געוואָרן אויף די מניעות אינם אינטער-נאציאָנאלען איבערוואנדערונגס-פּראָצעס און געזוכט געוואָרן אן ענטפער אויף זיי.

אינטערעסאנט איז דער פאקט, אז אין 18 י. ה. זענען פון איראָפּע אויסגעוואנדערט אן ערך 3 מיליאָן מענטשן, אין 19 י. ה. 50 מיליאָנען און אין ערשטן פונם 20 י. ה. 26 מיליאָנען מאנטשן!

כאָטש א רייע פון שטאטן האָבן פארמאכט זייערע טויערן פאר דער איינוואנדערונג זענען דאָך פאראן פילע אינטערנאציאָנאלע פּראָבלעמען אויפן געביט פון דער באפעלקערונגס-פּאָליטיק, ווי למשל די אָנ-שטעקנדיקע קראנקהייטן, פארמערונג פון דער באַ-פעלקערונג, עמיגראציע-פראגן און וואָס וויכטיקער דער געבורטן-פּראָבלעם און דערמיט פארבונדענער נייע סעקסואל-מאָראל.

דאס, וואָס די וויכטיקסטע עמיגראציע-לענדער זענען פארמאכט, דאס צוריקגיין פונם איראָפּעאישן אויסן-האנדל, די 10 מיליאָנען ארבעטסלאָזע אין איראָפּע און די סכנה פון א צו גרויסער פארמערונג — האָט געצוווּנגען אלץ מער די סאָציאלאָגען און ווירטשאפטס-פּאָליטיקער זיך צו באשעפטיקן מיט דעם פּראָבלעם.

דער דייטשער באפעלקערונגס-פּאָליטיקער יוליוס וואָלף האָט אין זיין בוך: „די נייע סעקסואל-מאָראל און דער געבורטן-פּראָבלעם פון אונזער טעג" אויף א גרינדלעכן אופן אויס-געפאָרשט דעם ענין. כאָטש מיר זענען נישט אין אלעמען מסכים מיטן מחבר, וועלן מיר אין די קומענ-דיקע ארטיקלען באקענען דעם לעזער מיט זיין ווערק.

הײנריך דעווינדיש.

— —

טעאטער

גאסטשפיל לערנער—זיידערמאן.

דער פאווילאָן-טעאטער האָט שוין אנגעהויבן זיין סעזאָן. זעלבסטפארשטענדלעך מיט אן אמעריקאנער אָפּערעטע „דאס גליקלעכע מיידל" דער טעקסט איז לייכט צו דערראָטן. אלע די אמעריקאנער טעאטער-פּראָדוקטן מיט זייערע קופּלעטן און לידלעך זענען תמיד ווי איין פּיעסע איבערגעדרייט אָט אויף דער לינקער אָט אויף דער רעכטער זייט, באלד אָנגעהויבן ביים סוף און אויסגעלאָזט אין דער מיט און באלד ווידער אנגעהויבן ביי דער מיט און אויסגעלאָזט ביים אנהויב. „דאס גליקלעכע מיידל" צייכנט זיך אויס מיט א שיינער מוזיק און וואָס ווונדערלעך איז אן שום פארנאגראפי. די געסט פון פוילן פרל. לערנער און זיידערמאן האָבן געגלאנצט אין זייערע ראָלן. די לערנער האָט אסך בינען-געניטשקייט און פיל טעמפּעראמענט. זיידערמאן האָט אנטציקט מיט זיין טענאָר. פארן ליד „נאטאשא" האָט דער עולם זיך נישט געקאָנט אָפּצאָלן מיט אפּלאָדיסמענטן. אבער אויך די אנדערע די פרוי פאכלער, ה' יאקובאָוויטש, הער און פרוי גליקמאן ה' אש זענען געווען גוט אין זייערע ראָלן. דיר. רייש האָט דאָסמאָל גוט אָנגעהויבן.

— —

וויכטיק פאר עמיגראנטן קיין מעקסיקאָ!

לויט דער טעלעגראפישער ידיעה, וועלכע איז אָנגע-קומען צום „היאס-עמיגדירעקט", געזעלשאפט פאר עמיגראנטן-שוץ, ווערן קיין מעקסיקאָ ארייַנגעלאָזט אָן ספּעציעלע איינרייזעדערלויבענישן נאָר עמיגראנטן, וועלכע קאָנען באווייזן אז זיי האָבן זייערע שיפס-קארטן איינגעקויפט פארן 3-טן מאי ה. י. אלע אנדערע עמיגראנטן מוזן פריער באקומען א ספּעציעלע דער-לויבעניש פון דעם אינערן-מיניסטעריום אין מעקסיקאָ.

ס'פיבערט די לבנה און די נאכט און דאס קינד און דאס רינגל, — איז שוין צופיל און איך הער אויף צו גלויבן אין פיבער. און ברוגז ווער איך, אז א מיידל פונם פאלק, אין א דיאלאג מיט איר מאמען, רעדט פונם „פאָן פון נאכט", אדער ווען אין דער „באלאדע פונם ווייסן ברויט", וואָס איז געמאכט מיט פשוטער איינפאכקייט און איז דערפאר פול מיט רייכקייט, כאפן זיך ארײן „דרייצן אפּאָסטלען". אדער ווען א'ן אויסטערליש-צארטן הארבסט-פּאסטעל:

„איבערן גארטן די לבנה, ווייס ווי קרייד,
צייכנט אויף די הארבסטיקע אלייען דינע
שאטנס-דייד.

א גאלדענער שלייער פלאטערט דורך און צערינט
און נעמט מיט מיט זיך דעם יינגסטן חלום
פונם יינגסטן קינד.

אָ זעאונג מיינע, שוין נישט איינמאל דיך גע-
זען, נאר ווען?

ביסטו דער הארבסט, ביסטו דער פארק?...

ווען אויף אָט די צארטע פארבן קומט, זאג איך, ווי א מיאוסער שמיר דאס לעצטע גראם-וואָרט:

„.... צי פאָל ווערלען?"

איך האב פיינט די „וויזיעס" און די „געשפענ-סטער", אויב מען רופט זיי אָן ביים נאָמען און זיי פילן זיך נישט און זייען זיך נישט פון זיך אליין. איך האב פיינט די עקסצענטרישקייטן, וואָס ליגן קנאָפּ ביי דער גרענעץ פון געשמאקלויזיקייט. און דערפאר מוז זיך, מיין איך, מאנגער היטן, מער ווי פארן פשטות, וואָס אונזערע דיכטער האָבן אזוי שטארק מורא דערפאר, ווארים פשטות איז נאָך אלץ און אלץ דער עצם פון דער ליריק.

און דאס איינגנע איז מיט די בילדער און מיט די טעמעס. ווייל איך ווייס, אז מאנגערן געלינגען בילדער פון צויבערישער שיינקייט ווי נאר אן אמתער דיכטער קאָן זיי געפונען. איך וואלט דא געקאָנט דיר ציטירן און ציטירן!

דערפאר קאָן איך אים נישט מוחל זיין די פיל געמלאכטע בילדער, די טויזנטער פארבן, וואָס האר-גענען אוועק די איידלע קאָנטורן.

און וועגן די טעמעס: מאנגער האָט זיין איינגענע נאטע: א הארבסטיקע לאנדשאפט, אָנגעזאפט מיט ווייי און טרויער, — א שווארצע נאכט, פון ווינט צעשוי-בערט — נישט אומזוסט זעצט מאנגער איבער אזוי קינציק רילקען, ווי דו האסט געזען ערשט לעצטנס אין די „געציילטע ווערטער". און דערצו די פאלקס-טומלעכע און די בעל-שם-מאָטיוון — נאָר מיינסטו נישט אויך, אז ס'דרייען זיך ביי אים ארום צופיל מאנאכן און היידוקן און קאבזארן און אז יעזוס ווערט אויך צו אָפט באמיט? איך האלט, אז פון אָט דעם „שמייץ אריבער" מוז זיך מאנגער וואָס גיכער באפרייען, פון דעם צופיל אין ווארט און בילד און טעמע. ווייניקער וואלט מער געווען.

שלאג מיר נישט איבער די רייד. זיי נישט איינער פון די חסידים, וואָס קומען אין התפעלות, אז זיי הערן א ווארט פון זייער רבין, און דערצו איז עס געוויינלעך א פאלש ווארט, און וואָס האלטן דעם פאר אן עם-הארץ, וואָס הערט דאס פאלשקייט ארויס. איך האב אבער געהערט אויך דאס ריינקייט פון מאנגערס ווארט און געזען דאס שיינקייט פון זיין בילד. און דערפאר א הארציקן ישר-כח דעם דיכטער!

י. ב.

מודעה.

מיר זענען מודיע דעם השובן פובליקום, אז היינטיקן שבת וועט דאווענען אין שיל פונם בוי- און האנדווערקער-הויז דאס בארימטע ווינדער-קינד,

קאנטאר

גאָדל נאוואָסיאָל

פון טיגינע

וועלכער האט מיט זיין טאלאנט אנגעמאכט א גרויסן רעש אין גאנץ רומעניע. ווער ס'וויל הערן תפילות מתוקות זאל קומען פרייטיק צו נאכטס און שבת אין דער פרי און ער וועט גרויס הנאה האבן. — קארטן אין בויהאנדווערקערזאל פון 5 א זייגער נמ.

בעלעטריסטישע
און וויסנשאפטלעכע ווערק
אין אלע שפראכן

געפונען זיך
אין
דער

בוכהאנדלונג

דר. י. בערנפעלד

עט קאָ.

טשערנאוויץ

סטראדא יאנקו פלאנדאר (הערנגטס) 22

פארבעריי און כעמ. רייניקונג

„RECORD"

א. גראָס.

טשערנאוויץ: רוסישעג. 7: ראטהויזשטר. 25.

רייניקט.
פארבט
אלצדינג

ספעציאל-אָפּטיילונג: הערנהוט-רעפּאראטורן

מינעראל-וואסער

גאראנטירט פריש

1 פלאש בילינער זויערברון	54 ליי
1 פלאש עמזער קרענכען	58 ליי
1 פלאש פראנץ-יאָזעף-ביטערוואס.	42 ליי
1 פלאש גיסהיבלער זויערברון	45 ליי
1 פלאש הניאדי יאנאָש-ביטער	40 ליי
1 פלאש קארלסבאדער מילברון	52 ליי
1 פלאש קארלסבאדער שפרודל	52 ליי
1 פלאש מאריענבאדער קרייצברון	54 ליי
1 פלאש אָבערסעלטער	54 ליי
1 פלאש וויקי טשעלעסטינע	40 ליי
1 פאָיאנא נעגרי (אָן א פלאש)	14 ליי

קוועלנפראָדוקטן און זאלץ פאר בעדער קויפט מען אם ביליקסטן נאר ביי

שעכטער & שווארץ

פיאצא אוניריי (רינגפלאץ) 1 — פרימאריא

אבאנירט דעם אומאָפּהענגיגן ארגאן „טשערנאוויצער בלעטער"

מאָדערנער פענסיאָנאט פאר מיידלעך.

א גרופע גענייטע פעדאגאָגן האט באשלאסן אין טשערנאוויץ צו עפענען מיטן אנהויב פונם קומענדיקן שוליאר א פענסיאנאט פאר מיידלעך, איינגעארדנעט נאכן מערב-אייראפעאישן מוסטער. אין א שיין געלעגענער ווילא (סטר. מיהאי וויטעאזו) וועט זיך געפונען דאס היים אונטער דער השגחה פון טיכטיגע און געלערנטע פרויען און וועט אנטשפרעכן אלע פאדערונגען פון דער היגיעני. א הויך גייסטיקער און פיזישער בילדונג וועט נעזארגט ווערן פאר אנגענעמער פארווייל[ו]נג און ס'וועט געלערנט ווערן דרך ארץ און פארקערס-מנהגים מיט מענטשן. קאנווערזאציע אין אלע מאָדערנע שפראכן, א גרויסער זאל פאר גימנאסטיק, געזעלשאפטס-שפילן, א גרויסער שפארט-פלאץ, פראספעקטן גראטיס. אינפארמאציעס ביי פראפ. מ. זינגער, ג. לאזאר 4b פון 6—3 נמ.

Med. Dr. Konrad Merdler

פאר פרויענקראנקהייטן (שפעצ. קוויזאלע דיאגנאָסטיק און באהאנדלונג פון עקרות

אקאָשאר און אינערע קראנקהייטן

רוסישענאס נר. 19 (הויז ... יאָזעף עצקי)

3—6 ,1—. .ג

קינדערארצט

דר. דוד פינקעלשטיין

פון דער פאריזער מעדיצינישער פאקולטעט, שפעציאליזירט אין פאריז און ווין

אָרדינירט 12—11, 5—3.

פעטרינאגאס נר. 3 (ארמעניערגאס נר. 3)

(נעבן „גלאזול בוקאָווינעי").

: ווילנער אָפּערעטן־אַנסאמבל. :

אין פאוילאָן-טעאטער.

דאס גליקלעכע מיידל

שבת, זונטאג און מאנטאג

נאכשפיל

ווידערמאן - לערנער

צושניידערקורס

פון דער

געזעלשאפט „אָרט" אין טשערנאָוויץ

די געזעלשאפט „אָרט" דערעפנט אין די נאָנטסטע טעג א צושניידער־קורס פאר קירזשנער און דאמען־שניידער. — אנמעלדונגען: טעגלעך 2—10 נאכמיטאג, אין ביוראָ פון „אָרט", טעמפעלגאס 8.

א באגרענעצטע צאָל פון טיילנעמער

נעגרינדעט אין יאָר 1899.

די

טיפּאָגראפיע מ. עבנער

טשערנאוויץ, הויפשטראס 8

ליפערט פּראָמפּט און ביליק כלערליי דרוק־סאָרטן, צייטונגען, בראָשורן, בריפן און קוווערטס, מעמאראנדן אפישן, עטצ. עטצ.

שטאמפּיליען - ערצייגונג.

זעצ-מאשין און סטערעאָטיפּי-באטריב.

נאר אויף א שריפטלעכער מעלדונג ווערט אָפּגעשטעלט דאס צושיקן פון די „טש. בלעטער".

דעם 10־טן אויגוסט איז אין ווין געשטאָרבן, נאך א לאנגער און שווערער קרענק, וועלכע זי האט איבערגעטראָגן מיט אומענדלעכער גערולד, אונזערע

מאריע פישער-שטרויכער

דער גוף פון דער טייערער פארשטאָרבענער איז געבראכט געווארן קיין טשערנאוויץ און דינסטאג, דעם 20־טן אויגוסט, 11 א זייגער פאָרמ. באהאלטן געווארן פון דער צודק־הדיז־שטוב אויס צו איביקער רוה.

טשערנאוויץ, אויגוסט 1929.

די טיפטרויעריקע קרובים.